

NOVI CRKVENI ZAKONIK – KODEKS KANONSKOG PRAVA IVANA PAVLA II.

NASTAJANJE – PROGLAŠENJE – STUPANJE NA SNAGU – SADRŽAJ

Dr. Matija BERLJAK

Codex – „Concilii fructus, sive potius instrumentum ad exsequenda proposita et ad consequendos fructus a Concilio optatos”¹

UVOD

Kao što se sav život prilagođuje i mijenja, tako se i zakoni, da bi u potpunosti izvršili svoju zadaću, moraju mijenjati i prilagođavati novonastalim potrebama. Crkva, zajednica Božjeg naroda, svjesna je toga te se u ovo pokoncilsko vrijeme odlučila na donošenje svoga novoga zakonika.

Nakon dugog očekivanja napokon je, na blagdan Obraćanja sv. Pavla apostola, 25. siječnja 1983. papa Ivan Pavao II apostolskom konstitucijom *Sacrae disciplinae leges*² proglasio novi crkveni zakonik koji nosi isti naslov kao i prijašnji – *Codex iuris canonici*³. Riječ je o službenom zakoniku koji će stupiti na snagu iste godine na prvu nedjelju Došašća (27. studenoga 1983) i koji će obvezivati zapadnu Crkvu, odnosno sve vjernike latinskog obreda⁴.

Proglašenje novog Kodeksa bit će prelomnom točkom u povijesti kanonskog prava, a potom i u povijesti Crkve, jer s njim počinje novo doba u zakonodavstvu Božjeg naroda. Stoga nije ni čudo da je njegovo donošenje veliki događaj, i to ne samo za Crkvu, nego i za svijet u kojem ona djeluje.

Mi ćemo u našem izlaganju ponajprije prikazati put od prijašnjeg zakonika Benedikta XV *Codex iuris canonici* do novog *Codex iuris canonici* Ivana Pavla II, zatim ćemo govoriti o proglašenju i stupanju na snagu novog zakonika, da bismo na kraju dali njegov kratak opći prikaz i sadržaj.

1 IVAN PAVAO II, *Allocutio ad eos qui plenario coetui Pont. Comm. C.I.C. recognoscendo interfuere coram admissos*, die 29. oct. 1981. u: *Acta Apostolicae Sedis* (dalje AAS) 73 (1981), str. 721; također u *Communicationes* 1981, br. 2, str. 255.

2 Tekst Konstitucije u: AAS 75 (1983), pars II, str. VII–XIV; također u *L'Osservatore Romano*, br. 21 od 27. siječnja 1983, str. 1–2; na str. 3. nalazi se talijanski prijevod ovog dokumenta.

3 Službeno izdanje teksta zakonika nalazi se u AAS 75 (1983), pars II, str. 1–301; postoji i novo izdanje Kodeksa u izdanju Libreria Editrice Vaticana 1983.

4 Usp. *Sacrae disciplinae leges*, n.d.j., str. XIII; također novi CIC, kan. 1: „Canones huius Codicis unam Ecclesiam latinam respiciunt”.

I. OD CODEX IURIS CANONICI DO PAPE IVANA XXIII

1/ ZAKONIK PROGLAŠEN OD BENEDIKTA XV – CODEX IURIS CANONICI (CIC)⁵

Već početkom 19. stoljeća mnogostruki su razlozi zahtijevali da se kanonsko pravo sredi u novom obliku prema novim modernim zakonicima. Potreba kodifikacije crkvenog prava postala je još življa s početkom priprema I vatikanskog koncila. Taj koncil (1869–1870) nije izdao nikakove discipline dekrete, kako su to učinili gotovo svi raniji koncili, premda je u tu svrhu bilo pripremljeno 28 nacрта. Ipak, nagomilani je materijal i te kako dobro poslužio za buduću reformu crkvenog prava. Poslije I vatikanskog koncila još više se osjećala nužda da se mnoštvo zakona, kojima je nedostajala preciznost zbog nepotrebnih riječi i nejasnih pojmova a uz to razasutih po različitim zbirkama, skupe i srede u jedan novi pregledan i sistematski dobro uređen, jedinstven i vjerodostojan zakonik crkvenog prava⁶.

Ozbiljnije se pristupilo velikom i teškom poslu 19. ožujka 1904. po nalogu Pija X. Kad je posao oko kodifikacije zakonika sretno bio priveden kraju, njegov nasljednik na papinskoj stolici, Benedikt XV, svečano ga proglašuje konstitucijom *Providissima Mater Ecclesia* na Duhove 27. svibnja 1917. i određuje da stupa na snagu slijedeće godine na blagdan Duhova (19. svibnja 1918). Novi zakonik, koji nosi naslov *Codex iuris canonici*, u 2414 kanona objedinjuje sveukupno zakonodavstvo zapadne (latinske) Crkve⁷. Treba naglasiti da je to prvi put da katolička Crkva dobiva modernu kodifikaciju svoga prava. U njemu je izneseno opće zakonodavstvo na odgovarajućoj centralističkoj pozadini onog vremena, dok partikularno pravo zahvaća vrlo sužen prostor. Sav je materijal bio sistematski uređen prema podjeli rimskoga prava⁸.

CIC je učinio kraj svim kolebanjima, nesigurnostima u kojima su se već nekoliko stoljeća, zbog nedostatka službene zbirke crkvenog zakonodavstva, nalazili kanonisti a i ostali u Crkvi. Uspješno ostvarenje nove obrade kanonskog prava, koje je Crkva dobila tim zakonikom, primilo je brojna priznanja i pohvale ne samo od katoličkih nego i od mnogih drugih pravnih stručnjaka.

No, premda se u prvi mah smatrao „savršenim zakonikom, remek-djelom zakonodavstva”, kad se počeo tumačiti, a pogotovo primjenjivati, nije bio takav da

5 Što se tiče cjelokupne povijesti kanonskog prava, postoje mnogobrojna djela; ovdje navodimo samo neka: KURTCHIED, *Historia Juris Canonici*, 2 vol., Roma 1941–1943; STICKLER, *Historia Juris Canonici Latini*, Roma 1974; na hrvatskom vidi HERMAN, *Institucije kanonskog prava*, Zagreb 1942; (CVETAN), *Uvod u kanonsko pravo*, Zagreb 1967.

6 O situaciji i razlozima koji su zahtijevali hitnu kodifikaciju crkvenog prava vidi STICKLER, A.M., *Historia...*, n.d.j., str. 371–376.

7 Opširnije o radu na obnovi i izradi CIC vidi GASPARI, P., *Storia della codificazione del diritto canonico per la Chiesa Latina* in: *Acta Congressus iuridici Internationalis, Romae a. 1934 habiti*, vol. IV, Roma 1937, str. 1 ss.

8 Poznato je načelo rimskog prava: „Omne ius quo utimur, vel ad personas, vel ad res, vel ad actiones pertinet” (GAIUS 1,8; *Inst.* 1,2,12); CIC vjeran tom načelu najprije čini uvod (Prva knjiga), zatim govori o osobama (Druga knjiga), pa o stvarima (Treća knjiga) da bi na kraju govorio o djelovanju (Četvrta i peta knjiga).

se ne bi smio, što više i morao mijenjati; kao i druga ljudska ostvarenja, i on je podložan kritikama i promjenama.

2/ IDEJA O OBNOVI CIC PRIJE PAPE IVANA XXIII

Ideja o obnovi CIC nije novijeg datuma. Nakon proglašenja Kodeksa Benedikt XV motu proprijem *Cum iuris canonici* od 15. rujna 1917. ustanovljuje *Commissio ad Codicis canones authentice interpretandos*. Ta je komisija ovlaštena autentično tumačiti kanone CIC. No, njezini su odgovori u stvari i tumačenje i nadopuna, pa su kao takvi izdavani u posebnim zbirkama⁹.

U istom motu propriju određeno je da rimske kongregacije bez hitnog povoda ne izdaju nove zakone, nego da izdaju naredbe za potrebe primjene i izvršavanje propisa u kojima se odredbe mogu i opširnije izložiti i nadopuniti. Takve su instrukcije razne kongregacije često i izdavale¹⁰.

Na kraju motu proprija *Cum iuris canonici* papa govori o mogućnosti izmjene CIC. Ako bi koja kongregacija smatrala potrebnim promijeniti zakon, i zatim izdati novi opći dekret, ona bi to mogla učiniti uz odobrenje pape i Komisije za autentično tumačenje CIC, da ih ona redigira u kanone i da označi brojeve kanona koje ovi novi kanoni imaju zamijeniti, odnosno gdje se novi imaju umetnuti¹¹.

Tokom desetljeća bio je uzakonjen veći broj nadopuna, preinaka, čak i izmjena, ali Komisija nikada nije provela odredbu Benedikta XV o ispravljanju i umetanju novih kanona. Bilo je to iz poštivanja „remek-djela zakonodavstva”, poštivanja prema prvom Kodeksu kanonskog prava. Promjene u crkvenom zakonodavstvu bile su neznatne i nisu utjecale na opći duh zakonodavstva. Proučavanje kanonskog prava sastojalo se isključivo u tumačenju teksta CIC.

Bilo ih je, ali ne previše, koji su od samog početka vrlo oprezno tražili izmjene u Kodeksu. Njihovi su se zahtjevi i zamjerke odnosili na zastarjelu i neadekvatnu terminologiju, preuzetu iz ranijih crkvenih zbirki, štoviše iz rimskoga prava. Zatim, prigovaralo se da je već u vrijeme proglašenja Kodeks bio zastario, jer se u mnogome jednostavno kodificiralo zastarjelo pravo iz prijašnjih vremena. Zatim, spominjala se konfuzija između moralnog i pravnog reda, i nije se pokazivala, barem ne dosta jasno, razlika između unutarnjeg i vanjskog područja¹².

II. RAD NA OBNOVI CRKVENOG PRAVA – DRUGI VATIKANSKI KONCIL I POKONCILSKO RAZDOBLJE

1/ NAJAVA NAMJERE O OBNOVI KODEKSA KANONSKOG PRAVA

Odluku o obnovi CIC iznenada je donio papa Ivan XXIII. Na blagdan Obraćanja sv. Pavla, 25. siječnja 1959, služio je svečanu misu u rimskoj bazilici sv. Pavla

⁹ Usp. AAS 9(1917), str. 483 ss; o tome više vidi u KUTTNER, S., *The Cod of Canon Law in Historical Perspective*, u *The Jurist* 28 (1968), str. 129 ss.

¹⁰ Usp. BENEDIKT XV, *Cum iuris canonici*, n.2. Najvažnije takove zbirke navedene su u STICKLER, A.M., *Historia Iuris...*, n. dj., str. 393–394.

¹¹ Usp. BENEDIKT XV, *Cum iuris canonici*, n.3.

¹² Usp. HUIZING, P., *La riforma del Codice di Diritto Canonico* u: *Concilium*, ed. it. 4 (1965), str. 153–181.

izvan zidina; nakon toga održao je u susjednom benediktinskom samostanu važan povijesni nagovor u kojem je među ostalim izvijestio na začuđenje sviju da namjerava:

- sazvati rimsku sinodu i
- ekumenski koncil za opću Crkvu
- obnoviti Kodeks kanonskog prava¹³.

Papa Ivan XXIII više je puta naglašavao da time nije objavio nešto što je odavno planirao i odgagivao, „nego je slijedio neočekivano nadahnuće odozgo“¹⁴.

Rimska sinoda, a posebno ekumenski koncil, imali su za zadaću obnovu same Crkve, a to je nužno dovelo i do obnove crkvenog zakonodavstva. „Aggiornamento“ Kodeksa kanonskog prava bio je u tom kontekstu novog poimanja Crkve plod II vatikanskog koncila, prilagođavanje zahtjevima današnjeg vremena da bi se lakše provodila pastoralna služba i zadovoljile potrebe Božjeg naroda.

Ovom najavom papa Ivan XXIII je dao prvi ozbiljniji poticaj reformi crkvenog prava.

Treba naglasiti da taj papa nije zahtijevao samo ispravljanje nesklada i poboljšanje terminologije, definicija, ili obnovu prava ili discipline kojoj bi bio cilj da se na zgodan način uvrste u obnovljeni CIC koncilski dokumenti, nego je za njega „aggiornamento“ više bio prilagođavanje, posuvremenjivanje, podanašljenje, usklađivanje prava s potrebama današnjeg vremena. Time se ne mijenja jezgra nauke ili crkvene discipline, nego se ona čini prikladnijom današnjem vremenu.

Ovaj veliki papa često je govorio da Evanđelje treba učiniti „vidljivim“, da blago Crkve treba postati djelotvornije u rješavanju današnjih problema; a da bi se to postiglo treba također obnoviti jedno od glavnih sredstava, crkveno zakonodavstvo. On u kanonskom pravu vidi praktičnu primjenu vjere unutar crkvene institucije¹⁵.

13 Usp. IVAN XXIII, *Sollemnis allocutio ad E. mos Patres Cardinales in Urbe praesentes*, 25. ian. 1959, u AAS 51 (1959), str. 68–69; isto u njegovoj enciklici *Ad Petri Cathedram* od 29. VI 1959, u AAS 51(1959), str. 498. On doslovno kaže: „Pronunciamo... la proposta della duplice celebrazione di un Sinodo Diocesano per l'Urbe, e di un Concilio Ecumenico per la Chiesa Universale... Esse... condurranno felicemente all'auspicato e atteso aggiornamento del Codice di Diritto Canonico, che dovrebbe accompagnare e coronare questi due saggi di pratica applicazione dei provvedimenti di ecclesiastica disciplina che lo Spirito del Signore ci verrà suggerendo lungo la via...”.

Papa je tom zgodom govorio i o kodifikaciji prava za istočne katoličke Crkve: „la prossima promulgazione del Codice di Diritto Orientale ci dà il preannuncio di questi avvenimenti“ (AAS, 51/1959/, str. 69). Osnovana je *Pontificia commissio CIC Orientalis recognoscendo* koja radi na obnovi prava. Ona dva puta godišnje od 1975. izdaje *Nuntia*, časopis o radu ove Komisije. Više o kodifikaciji prava za istočne katoličke Crkve vidi BUCCI, O., *Il Codice di diritto Canonico Orientale nella storia della Chiesa* u: *Apollinaris*, 55(1982), br. 3–4, str. 370–448.

14 JEDIN, H., *Crkveni sabori*, Zagreb 1980, str. 161.

15 Ivan XXIII često je u svojim govorima povezivao Sinodu, Koncil i novi zakonik; usp. o tome više sa naznačenom literaturom PROVOST, J., *Il Codice di diritto canonico rivisto: attese e risultati* u: *Conciltium*, 7/1981, ed. it., str. 23 ss.

2/ PRIPRAVA I RAD NA OBNOVI
a) Drugi vatikanski koncil i obnova CIC

Prvo zasjedanje Koncila, pod vodstvom Ivana XXIII, trajalo je od 11. listopada do 8. prosinca 1962. Iako koncilski oci u to vrijeme nisu imali pred očima obnovu crkvenog prava, ipak su već tada dali različite prijedloge i sugestije bilo za *ius recognoscendum* bilo za *ius novum condendum*.

Nakon što je završilo prvo zasjedanje Koncila, papa Ivan XXIII ustanovljuje 28. ožujka 1963. *Pontificia Commissio Codicis Iuris Canonici recognoscendo*. U toj komisiji za obnovu CIC nalazilo se 40 kardinala, a na čelo joj je kao predsjednik postavljen kard. Petar Ciriaci, koji tu službu obavlja sve do smrti 30. prosinca 1966. Njega je naslijedio Pericle Felici 21. veljače 1967, koji u toj službi ostaje do smrti 22. ožujka 1982.¹⁶

Komisija je 12. studenoga 1963. održala prvu sjednicu na kojoj je bilo, nakon predavanja i diskusije, zaključeno da se formalni rad na obnovi CIC odgodi do završetka Koncila, jer u vrijeme njegovog održavanja rad ne bi bio moguć. Naglašeno je da svaki član Komisije privatno započne prethodna proučavanja materijala¹⁷.

Ubrzo poslije toga (3. VI 1963) papa Ivan XXIII umre, pa ga naslijedi papa Pavao VI (21. VI 1963) koji 29. rujna iste godine otvara drugo zasjedanje Koncila. On razvija više teološku perspektivu u crkvenom zakonodavstvu, smatrajući da poslije II vatikanskog koncila teologija i druge svete znanosti, među kojima i crkveno pravo, trebaju biti usko povezane¹⁸.

Zakon mora biti ukorijenjen u Svetom pismu i treba biti nadahnut Duhom Svetim; samo takav postaje sredstvo milosti i dinamički plan za djelovanje. On mora participirati na sakramentalnoj naravi Crkve kao dio izvanjskog znaka nutarnjeg života naroda Božjeg. I zato novi zakonik, smatra ovaj veliki papa, neće biti napravljen po uzoru na građanske zakone niti će biti temeljen na njihovom juridizmu, nego na dubokom teološkom poimanju uređenja života Crkve. Takvo crkveno pravo „non est impedimentum, sed adminiculum pastorale; non occidit, sed vivificat”¹⁹.

16 Usp. *Communicationes* 1969., br. 1, str. 35. Taj časopis dva puta godišnje (od 1969) izdaje *Pontificia Commissio CIC recognoscendo*, naime mnogi su tražili „ut de laboribus a Commissione peractis vel peragendis notitiae, ut potis esset, opportuno modo vulgarentur” (kaže se u br. 1, str. 3).

17 Usp. *Communicationes*, 1969, br. 1, str. 36. O tome više D'OSTILIO, F., *L'opera di revisione del Codex Iuris Canonici della Chiesa Latina* u: *Apollinaris* 55(1982), br. 3–4, str. 316ss.

18 Usp. PAVAO VI, *Allocuzione ai partecipanti al Congresso Internazionale di Diritto Canonico presso l'Università Cattolica di Milano* u: *Communicationes* 1973, br. 2, str. 124: „...Dopo il Concilio, il Diritto canonico non può non essere in relazione sempre più stretta con la teologia e con le altre scienze sacre, perchè e anch' esso una scienza sacra...”

19 PAVAO VI, *Allocutio ad eos qui Conventui internationali interfuerunt in Urbe Roma favente Pont. Univ. Gregoriana habito, exeunte saeculo ex quo Facultas iuris canonici in eodem Atheneo constituta est* u: *Communicationes* 1977, br. 1, str. 33. Prije toga Papa naglašava: „...Ut omnes noverunt, interdum discrepantia exoritur...quae ingravescit vel... falsa solutio quaeritur eo quod lex aboletur quasi maior inde efficacia pastoralis obtine-

17. travnja 1964. Pavao VI potvrđuje Komisiju za obnovu CIC i kardinalima pribrojava još 70 savjetnika²⁰, da bi 20. studenoga 1965., dakle nekoliko dana prije završetka II vatikanskog koncila (8. XII), službeno svečano otvorio rad na obnovi CIC. Održao je nagovor kardinalima, službenicima i savjetnicima Papinske komisije za obnovu CIC, u kojoj je naglasio da se CIC ipak mora obnoviti premda i dalje u mnogim točkama sadrži istu disciplinu. Papa zahtijeva da se obnovljeni zakonik izradi u novom duhu II vatikanskog koncila koji će odgovarati potrebama naroda Božjeg²¹.

To ne znači da se treba odreći svega što je bilo u zakonodavstvu prošlosti, a niti se smije stvarati apstraktno ustrojstvo života Crkve prema nekom posebnom sistemu zakonodavstva, nego novi CIC mora biti sredstvo koje potvrđuje i brani novu i istinsku obnovu kršćanskog života koju je htio i pokrenuo II vatikanski koncil²².

Zato Komisija za obnovu CIC, kada radi na stvaranju novog zakonika, treba imati na umu ne samo napredak pravnih i drugih znanosti nego posebno misao i duh Koncila koji pruža glavne smjernice za ostvarenje toga djela²³. U istom tom nagovoru Pavao VI govori o mogućnosti izrade i *Temelnog zakonika Crkve (Lex Ecclesiae fundamentalis)*²⁴. Ako se to učini, Crkva bi po prvi put dobila neku vrstu ustavnog prava koje bi obvezivalo sve članove katoličke Crkve bilo kojeg obreda.

atur, id ignorantiae est imputandum, quae admodum iam praedictus Hostiensis asseveravit: 'multi...has leges, scilicet humanam et canonicam reprobant et blasphemant, quia secundum Boetium tot sunt hostes huius artis quod ignorantibus' ”.

20 Usp. *Communicationes* 1969, br. 1, str. 35. Broj savjetnika se stalno povećavao tako da ih je 1977. bilo 100; usp. *Communicationes*, 1977, br. 1, str. 67.

Među savjetnicima bili su gotovo svi tajnici koncilskih komisija, također i drugi kvalificirani stručnjaci za pravo, teologiju, psihologiju, povijest... a mnogi od njih sa pastoralnim iskustvom. Savjetnici su bili biskupi, svećenici, redovnici, redovnice, laici iz različitih zemalja i regija.

21 Usp. PAVAO VI, *Allocutio...* u: AAS, 57(1965), str. 985–999; isto u: *Communicationes* 1969, br. 1, str. 38–42. Na str. 41 papa doslovno kaže zakonik „...accommodari debet novo mentis habitui, Concilii Oecumenici Vaticani Secundi proprio, ex quo curae pastoralis plurimum tribuitur, et novis necessitatibus populi Dei”.

22 Usp. PAVAO VI, *Allocutio...*, od 25. V 1968, u AAS 60(1968), str. 337–342; P. FELICI, *A che punto e la preparazione del Codice?* u *Communicationes* 1969, br. 1, str. 71ss.

23 Usp. PAVAO VI, *Allocutio...*, od 20. XI 1965. u: *Communicationes* 1969, br. 1, str. 41.

24 Usp. isto str. 41 gdje papa doslovno kaže: „...Peculiaris vero hic existit quaestio eaque gravis, eo quod duplex est Codex iuris Canonici, pro Ecclesia Latina et Orientali, videlicet num conveniat communem et fundamentalem condi Codicem, ius constitutum Ecclesiae continentem”. Na pitanje da li bi bilo prikladno izraditi jedinstveni Temeljni zakonik koji bi se odnosio na ustavno pravo Zapadne i Istočne Crkve, velika većina otaca Komisije je odgovorila potvrdno (vidi o tome D’OSTILIO, F., *È pronto il Nuovo Codice di Diritto Canonico*, Città del Vaticano 1982, str. 27. Na kraju je ipak odlučeno da se za sada ne proglašuje *Lex Ecclesiae fundamentalis*, nego da se neki kanoni, već uvršteni u njega, prebace u novi Kodeks (usp. isto, str. 66).

O temeljnom zakoniku Crkve vidi ALBERIGO, *Legge e Vangelo*, Brescia 1972, str. 491–657 i posebno *De Lege Ecclesiae fundamentalis condenda* (Zbornik radova na Španjolsko-njemačkom kongresu crkvenih pravnika, održan u Salamanci od 20. do 23. 1 1972) Salamanca 1974; na hrvatskom jeziku o njemu je pisao KOS, S., *Osnovni zakonik katoličke Crkve u: Obnovljeni život*, br. 5, Zagreb 1972, str. 459–468.

U dokumentima II vatikanskog koncila izričito su ustanovljena neka temeljna načela kojih se treba držati kod preuređenja kanonskog prava.

Tako u dekretu o pastirskoj službi biskupa *Christus Dominus*, br. 44, kaže se: „Sveti sabor određuje da se *pri reviziji Zakonika crkvenog prava donesu prikladni zakoni* u skladu s načelima koja su iznesena u ovom dekretu te da se uzmu u obzir i primjedbe što su ih iznijele komisije i saborski oci”.

Zatim, u konstituciji o svetoj liturgiji *Sacrosanctum Concilium*, br. 128, propisuje se: „Zajedno s liturgijskim knjigama... treba što prije *preispitati crkvene kanone i propise* koji se odnose na vanjsku opremu predmeta za sveto bogoslužje, naročito one s obzirom na dostojno i prikladno podizanje svetih zgrada, izgradnju i oblik oltara, doličnost, smještaj i sigurnost svetohraništa, prikladnost i istaknutost krstionice, dolični oblik svetih slika te način ukrašavanja i nakit. Ono što ne odgovara obnovljenoj liturgiji *neka se ispravi ili dokine, a neka se zadrži ili uvede što je promiče*”²⁵.

I na kraju, o preuređenju kanonskog prava u vezi s apostolatom laika postoje norme u dekretu o apostolatu laika kako se to izričito kaže u *Apostolicam Actuositatem* br. 1: „U ovom dekretu Koncil kani osvjetliti narav, značaj i raznovrsnost apostolata laika te iznijeti osnovna načela i pružiti pastoralne upute za njegovo uspješnije vršenje; neka sve ovo služi *kao norma u reviziji kanonskog prava* što se tiče apostolata laika”.

Drugi vatikanski koncil nije mogao, što je i razumljivo, uzeti u obzir u razmatranje sve prijedloge za obnovu crkvenog zakonika koji su bili predlagani za vrijeme zasjedanja, jer su se oci morali pozabaviti više time da iznesu osnovna načela i upute. Ipak, treba naglasiti da je već Koncil donio prve značajne promjene kanonskoga prava²⁶. Vidi se to jasno iz odredbe motu propria *De Episcoporum muneribus*, u kojoj se tvrdi da norme CIC i kasnije odredbe još uvijek vrijede ako ih Koncil izričito nije ukinuo ili promijenio²⁷. Već za vrijeme II vatikanskog koncila bile su izdavane neke izvršne norme nekih koncilskih dekreta; tako npr: o ovlaštenjima i povlasticama biskupa (*Pastorale munus* od 30. XI 1963), o stupanju na snagu nekih propisa konstitucije *Sacrosanctum Concilium*, (*Sacram Liturgiam* od 25. I 1964), o nekim liturgijskim odredbama (*Inter oecumenici* od 26. IX 1964)...

Ipak, premda su ove pojedinačne odredbe bile od velike koristi za obnovu crkvenog prava, a onda i za život Crkve, nisu bile toliko važne kao temeljna načela koja su postavljena u dokumentima Koncila. Ima čitav niz temeljnih kon-

25 U toj se odredbi na kraju dodaje: „prepušta se teritorijalnim skupovima biskupa ovlaštenje da se predmeti usklade s krajevnim potrebama i običajima, osobito glede zgrade i oblika sakralnog pribora i ruha”.

26 Tako npr. s obzirom na biskupski autoritet (LG 22); na vlast biskupa opraštati od općeg crkvenog zakona (CD 8); pravo prisustvovanje ekumenskom koncilu svih biskupa, također titularnih (CD 48); s obzirom na instituciju i autoritet biskupskih konferencija (CD 38); s obzirom na valjanost ženidbi između katolika i istočnih nekatolika kad sklapaju ženidbu pred svetim službenikom (OE 18); ustanovljenje svećeničkih vijeća ili skupština (PO 7)...

27 Usp. PAVAO VI, *De Episcoporum muneribus*, br. I.

cilskih odluka i principa koji trebaju biti ostvareni i u formiranju novog zakonika, i u njegovom tumačenju i u primjeni. Pavao VI kaže da obnovu CIC treba provesti u novom duhu Koncila²⁸, štoviše, i ono pravo koje potječe iz vremena prije Koncila, a i dalje je na snazi, treba staviti u jedan novi okvir, pod jedno novo svjetlo. Temeljne smjernice II vatikanskog koncila daju novo svjetlo tumačenju i primjenjivanju pravnih normi²⁹. Doista, Koncil je u malo točaka stavio izvan snage ili promijenio CIC, ali nakon Koncila cjelokupno pravo živi od njegovih načela i smjernica.

b) Pokoncilsko razdoblje i obnova CIC

Nakon zaključenja II vatikanskog koncila (8. XII 1965) predsjednik Komisije za obnovu CIC, kard. Ciriaci, šalje pismo, datirano 15. siječnja 1966, svim predsjednicima biskupskih konferencija da označe kanoniste koji bi mogli biti savjetnici Komisije u vezi s novim zakonikom. Na taj se način želi da u formiranju zakonika imaju udjela biskupi, svećenici, redovnici i laici, na neki način predstavnici cijele Crkve³⁰.

U istom tom mjesecu osnovano je 10 studijskih grupa i počeo je rad na temeljnom zakoniku Crkve, a u studenom 1967. ustanovljena je Studijska grupa *De ordinatione systematica Codicis*. To je učinjeno zato da bi se rad na obnovi bolje i brže odvijao³¹.

Komisije za obnovu zakonika nisu vezane samo za temeljne smjernice i načela II vatikanskog koncila nego i za *Principia quae Codicis Iuris Canonici recognitionem dirigant*. Naime, uz suradnju pojedinih studijskih grupa Komisija savjetnika izradila je na temelju dekreta II vatikanskog koncila i naknadnih izvršnih normi deset općih načela za obnovu crkvenog zakonodavstva. Ona su bila potvrđena na sjednici 3–8. travnja 1967. da bi zatim kardinalska komisija dala o njima svoje mišljenje. Na kraju su ta načela bila podvrgnuta ispitivanju i odobrenju Prve biskupske sinode, održane u Rimu od 30. IX do 4. X 1967.³² Evo ukratko tih načela koja moraju voditi stručnjake pri obnovi CIC³³:

28 Usp. PAVAO VI, *Allocutio...*, od 20. XI 1965, u: *Communicationes* 1969, br. 1, str. 41.

29 Usp. FELICI, P., *Communicatio de opere Codicis Iuris Canonici recognoscendi* u: *Communicationes* 1974, br. 1, str. 104–105, 108 ss; br. 2, str. 150–158. O tome više SCHULZ, W., *Der 'Geist des Konzils' als Interpretationsmaxime der Kanonischen Rechtsordnung?* u: *Apollinaris* 55(1982), br. 3–4, str. 449–460; HAMER, J., *Il Codice e il Concilio*, u: *L'Osservatore Romano*, br. 20, od 26. I 1983, str. 1.

30 Tekst ovog pisma nalazi se u *Communicationes* 1969, br. 1, str. 42–43.

O obnovi crkvenog zakonika na hrvatskom jeziku usp. DELIĆ, J., *Novo crkveno pravo u: Crkva u svijetu*, br. 1, Split 1975, str. 42–49; BRKAN, J., *Opći pogled na reformu Kanonskog prava u: Služba Božja*, br. 2, Makarska 1978, str. 161–167.

31 Usp. *Communicationes* 1969, br. 1, str. 44–45, gdje se navodi kako je materija bila podijeljena između Studijskih grupa.

32 Usp. isto, str. 55–56, gdje su doneseni naslovi tih deset načela i glasanje sinodalnih otaca iz kojega se vidi da su prihvaćena s velikom većinom.

33 Latinski tekst *Principia quae Codicis Iuris Canonici recognitionem dirigant* u: *Communicationes* 1969, br. 2, str. 77–85. Inače ova načela, kako je u uvodu naglašeno, „fructus sunt assidui studii et attentae considerationis cum Decretorum Concilii Vaticani II tum gene-

– *De indole iuridica Codicis*

Budući da će novi zakonik biti juridički tekst, premda prožet pastoralnim duhom, pravno određen i obvezatan, svaka odredba mora biti u naravi juridička. To otklanja sve one koncepcije po kojima bi smio samo pokazivati dogmu i običajno pravo. On mora zadržati pravno obilježje jer to zahtijeva sama društvena narav Crkve hijerarhijski od Krista utemeljene. Vjernik mora u kanonima pronaći kako se u vjerskom životu treba vladati i zato bitni predmet kanonskog prava jest „iura et obligationes uniuscuiusque hominis erga alios et erga societatem definire atque tueri, etsi eatenus fieri possit in Ecclesia quatenus ad Dei cultum et animarum salutem pertineant”³⁴.

– *De fori externi et interni positione in Iure Canonico*

Ovo načelo ima posebno značenje u kaznenom i sakramentalnom pravu. U novom zakoniku treba jasno razlikovati između unutarnjeg i vanjskog područja koje se može činjenično dokazati. Treba jedno s drugim uskladiti, razgraničiti kompetencije da se uklone sukobi ili barem da se oni svedu na minimum.

– *De quibusdam mediis fovendi curam pastorem in Codice*

Zakoni u Crkvi imaju svrhu ako pridonose nadnaravnom cilju, jer je sve u Crkvi tome podložno. Najdublja je svrha kanonskog prava da pridonese napretku kršćana na putu vjere, nade i ljubavi (Suprema lex, salus animarum). Pravo u Crkvi služi unapređenju nadnaravnog života. Iz toga proizlazi da se pravno uređenje Crkve, zakoni, zapovijedi, prava i dužnosti moraju slagati s nadnaravnim ciljem. Zakon je prvenstveno razborita pravičnost u primjeni. Tako pravo „in mysterio Ecclesiae habet rationem veluti sacramenti seu signi vitae supernaturalis christifidelium, quam signat et promovet”³⁵. I zato iz crkvenog prava treba zračiti ljubav, umjerenost, čovječnost, razboritost i druge kreposti; po tome se ono mora razlikovati od svih drugih prava. U zakonima ne smije biti prisutna samo pravda nego i razborita pravednost koja je plod dobrote i ljubavi. Ne treba izdavati kanonske norme tamo gdje je dostatno upozorenje, pouka, savjet ili koje drugo sredstvo koje unapređuje zajedništvo vjernika. Preporuča se da zakoni novog Kodeksa ne budu previše strogi i da se ordinarijima daju veće ovlasti u izdavanju zakona koji će bolje pristajati pastoralnim potrebama njihova područja.

– *De incorporatione facultatum specialium in ipso Codice*

Povlastice, ovlaštenja podijeljena ordinarijima i redovničkim poglavarima trebaju biti uvrštena u obnovljeni zakonik kao njihova redovita vlast. Međutim, papa ima vlast da neke slučajeve pridrži sebi ili kojoj drugoj vlasti (CD 8a).

– *De applicando principio subsidiariorum in Ecclesia*

Načelo supsidijarnosti mora biti često primjenjivano u novom zakoniku. Treba jasno odrediti što najviša vlast pridržava sebi, a što mogu učiniti druge vlasti u

ralium iuris principiorum, magni legum et iurisprudentiae thesauri, decursu saeculorum in Ecclesia constituti, ratione quoque habita spiritus iuris canonici et sollicitudinis oecumenicae, qua Ecclesia movetur” (str. 77).

34 Isto, str. 79.

35 Isto, str. 79. Ova tvrdnja uzbudila je mnoge pa je dano službeno tumačenje; obrazloženje vidi *Responsiones ad animadversiones circa 'Principia quae Codicis Iuris Canonici recognitionem dirigant'* u: *Communicationes* 1969, br. 2, str. 97–98.

Crkvi. U konkretnom slučaju to znači da ono što može učiniti mjesna Crkva neka si ne prisvaja opća Crkva, ili još bolje: ono što može učiniti niža vlast neka ne traži da izvrši viša vlast. Dakle, treba istaći veće pravo mjesnih, pokrajinskih Crkvi koje će svojim propisima lakše upravljati sobom. Drugim riječima, treba izbjegavati, gdje god je to moguće, centralizam i autoritet na najvišoj razini.

– *De tutela iurium personarum*

U novom zakoniku jasno moraju biti određene norme za zaštitu prava pojedinih osoba. Potrebno je naglasiti jednakost svih vjernika, bilo zbog ljudskog dostojanstva, bilo zbog krštenja, „*statutum iuridicum omnibus commune condatur, antequam iura et officia recenseantur quae ad diversas ecclesiasticas functiones pertinent*”³⁶.

– *De ordinanda procedura ad tuenda iura subiectiva*

U pravno uređenoj zajednici trebaju se priznati subjektivna prava; također mora postojati i jednak način na koji će se zakonito braniti prava podložnika i poglavara. Prava se brane sudskim ili upravnim postupkom. Uvijek treba postojati mogućnost priziva ili utoka na najvišu instancu.

– *De ordinatione territoriali in Ecclesia*

Ovo načelo traži da se jasno odrede granice jurisdikcije. Da li pravo mora biti određeno na teritorijalnoj osnovi, ili s nekog drugog stanovišta? Da bi se moglo odgovoriti na to pitanje, najprije treba znati da li je mjesna Crkva ili biskupija rasprostranjena teritorijalno ili po nekoj drugoj osnovi? Koncil (CD 11) shvaća Crkvu kao „zajedništvo vjernika”, što je usko povezano s pojmom „naroda Božjega”. Dakle, to je prvotno zajednica osoba koje su od Boga pozvane, a nije institucija za ljude. Premda teritorijalnost prava proizlazi iz koncilskih dokumenata, ipak taj element nema konstitutivni nego samo determinativni značaj. Zato se iz načela teritorijalnosti prava može u pojedinim područjima dopustiti personalni značaj crkvenog zakona.

– *De recognoscendo iure poenali*

Traži se da se potpuno obnovi kazneno zakonodavstvo. Preporuča se da se kazne smanje i da u pravilu budu prepuštene izreci (*ferendae sententiae*); što se tiče kazni koje su izrečene unaprijed (*latae sententiae*), neka se u novom zakoniku ostave samo za najteže zločine.

– *De nova dispositione systematica Codicis Iuris Canonici*

Kad je CIC bio proglašen, mnogi su smatrali da je već tada njegovo sustavno uređenje bilo nedostatno, posebno u rasporedu II i III knjige. Sada se kaže da novi zakonik mora biti sastavljen „*sive ad mentem et spiritum Decretorum Sacri Concilii sive ad scientificas legislationis canonicae exigentias*”³⁷.

Nekoliko je puta u tim *Principia...* naglašeno da se pri izradi novog zakonika treba nadahnjivati Svetim pismom, autentičnom naukom i dostignućima pravnih i drugih suvremenih znanosti, imajući uvijek na umu velike promjene koje se događaju u svijetu.³⁸

36 *Communicationes* 1969, br. 2, str. 83.

37 Isto, str. 85.

38 Usp. *Principia...* u: *Communicationes* 1969, br. 2, *passim*.

Poslije izdatih uputa u *Principia*... studijske grupe lakše nastavljaju velik i težak posao na obnovi zakonika, ili ako želimo biti precizniji, ne samo zakonika nego i cjelokupnog zakonodavstva Crkve³⁹.

Već od samog početka bila su utvrđena pravila postupanja u izradi pojedinih nacrti novoga zakonika. Stručnjaci su bili podijeljeni u različite studijske grupe od kojih svaka broji od 8 do 14 članova, a jedan između njih je izvjestitelj. Oni u određene dane dolaze u Rim da bi ispitali pitanja predsjedništva Komisije. Svaki savjetnik proučava pitanja i daje o tome svoje mišljenje koje se predaje predsjedništvu Komisije, da bi zatim tajništvo Komisije umnožilo te primjedbe. One se zatim predaju izvjestitelju i drugim članovima grupe. Na sjednici izvjestitelj po redu izlaže pojedina pitanja i mišljenja svakog savjetnika. Nakon toga slijedi rasprava koja traje sve dok se ne dođe do formulacije kanona. Zatim izvjestitelj uz pomoć tajnika dotične studijske grupe sastavlja izvještaj sjednice o učinjenom radu i daje nacrt (schema) kanona koju je dotična grupa predložila, dodavši obrazloženja o svojim prijedlozima.⁴⁰

U međuvremenu, dok studijske grupe rade svoj posao, gomilaju se, na različite načine i forme, crkveni zakoni sa svhom da se izvrše koncilске odredbe koje traže hitnu primjenu. Na taj je način jedan dio CIC bio izmijenjen, bilo odredbama samih papa, bilo kongregacija, no kod toga kvantitet često ide na teret kvaliteta.⁴¹ I sami su kanonisti u mnoštvu zakona u nedoumici da li su pojedine norme CIC ukinute, da li postoje nove, rasijane u različitim izvorima, koje se trebaju primijeniti u konkretnom slučaju. Takva situacija svakako nije bila od koristi za život Crkve i tražio se Zakonik koji će biti jednostavniji, razumljiviji, praktičniji⁴².

39 Usp. FELICI, P., *Discorso inaugurale del II Congresso Internazionale di diritto canonico* (Milano 10. sett. 1973), u *Communicationes* 1973, br. 2, str. 249: „...avrei forse suggerito che la Commissione si chiamasse Commissione per la revisione della legislazione della Chiesa... Ad ogni modo non v'è bisogno solo di rivedere le norme del Codice del 1918... È necessario *recognoscere ius*, nel senso più pregnante della classica espressione latina.“

40 Usp. *Communicationes* 1969, br. 1, str. 44–54. Ovdje iznosimo neke statističke podatke – u: *Pontificia Commissio C.I.C. recognoscendo* radili su kao članovi, savjetnici ili na neki drugi način suradnici iz pet kontinenta i iz 31 nacije 105 kardinala, 77 nadbiskupa i biskupa, 73 biskupijska svećenika i 47 svećenika redovnika, 3 redovnice, 12 laika, muževa i žena (usp. *Praefacio* – novog Kodeksa – n.dj., str. XXIII – XXIV). Savjetnici su izabrani i imenovani od Pape i to među pastirima tajnicima koncilskih komisija, prelatima Rimske kurije, profesorima kanonskog prava i među drugim stručnjacima. Također su biskupske konferencije predlagale papi savjetnike. Što se tiče broja savjetnika, tjednih sjednica, ukupnog broja sastanaka i sati u izradi i doradi sedam knjiga, od kojih se sastoji novi zakonik vidi: D'OSTILIO, F., *È pronto...*, n. dj., str. 34–35; također prijevod predgovora Nacrtu Kodeksa kanonskog prava N. Škalabrin pod naslovom *Promulgacija Kodeksa kanonskog prava u 1982?* u: *Vjesnik dakovačke biskupije*, 3(1982), str. 54.

41 O dokumentima u kojima se nalaze takove norme vidi: D'OSTILIO, F., *L'opera di revisione del Codex Iuris Canonici...*, nav. čl., str. 312 ss.

42 Usp. FELICI, P., *A che punto è la preparazione del Codice?* u: *Communicationes* 1969, br. 1, str. 71: „...è stato il Concilio stesso ad auspicare una legislazione più semplice, più lineare, più pastorale, meno complicata della precedente, e ciò al fine di rendere la legge più intelligibile, più chiara e più pratica per coloro che devono poi applicarla e farla applicare“.

Složeni rad na izradi takvog zakonika odvijao se u nekoliko faza⁴³:

– ponajprije formirane studijske grupe obavljaju posao tehničko-redakcijskog karaktera u pripremi i izradi *schema* (nacrt) novog zakonika, imajući u vidu dostignuća koja su postignuta na pravnom, kako kanonskom tako i građanskom području, a držeći se orijentacije i duha II vatikanskog koncila, načela (*Principia..*) odobrenih od Biskupske sinode, mnogobrojnih primjedaba biskupskih konferencija (1966), Sudišta rimske kurije i drugih ureda Svete Stolice, primjedaba Unije generalnih poglavara instituta posvećenog života i drugih zajednica bez zavjeta, crkvenih sveučilišta i fakulteta te raznih savjetodavnih organa, pojedinih biskupa, priznatih kanonista i drugih stručnjaka, u prvom redu slijedeći upute zakonodavca – rimskoga prvosvećenika;

– zatim slijedi najšire savjetovanje s obzirom na sve i pojedine nacрте novog zakonika. Dopuštanjem pape svim savjetodavnim organima šalju se već izradeni nacrti na detaljno ispitivanje. Oni se šalju već od 1972, kada je bio dovršen prvi nacrt *De procedura administrativa*, pa do 1977. kada je bio poslan zadnji;⁴⁴

– u trećoj fazi studijske grupe pregledavaju i usavršavaju, ispituju s najvećom pažnjom svaku prispjelu primjedbu „imajući pred očima ne samo sociološku težinu bilo koje primjedbe (tj. po broju savjetodavnih organa i osoba koje su je izlagale) nego osobito njihovu doktrinarnu i pastoralnu vrijednost i njihovu povezanost s naukom i odredbama II vatikanskog sabora, s papinskim učiteljstvom, te s obzirom na tehničko i znanstveno područje, posebno njihovu usklađenost s kanonsko-pravnim sistemom. Što više, kad se radilo o sumnjivim stvarima, ili kad su se pokretala pitanja od osobitog značenja, ponovno je zatraženo mišljenje uzoritih članova Komisije... Drugim riječima, o ovim slučajevima zatraženo je mišljenje Sv. kongregacije za nauk vjere i Sudišta Rimske kurije, imajući u vidu specifičnu materiju o kojoj se raspravljalo”⁴⁵.

Nakon tako strpljivog, kompleksnog i teškog posla zakonik je usavršen: uvedene su ispravke, promjene i dopune, uvedeni su i novi kanoni a i drugačije podjele Kodeksa;

– u četvrtoj fazi studijske su grupe revidirale i usavršile konačni *Nacrt novog zakonika*, koji je odobrila Kardinalna komisija i preдала ga preko svog tajništva 21. travnja 1982. papi Ivanu Pavlu II da o njemu izrekne svoj posljednji i vrhovni sud;

– posljednja faza ima bitno zakonodavni karakter. Mnogobrojni nacrti, poslije tolikih godina teškog, složenog i delikatnog rada velikog broja stručnjaka, postaju zakon nakon što ih vrhovni zakonodavac papa proglasi službenim činom.

43 Usp. isto, str. 71–75; o tome je pisao opširno D'OSTILIO, F., *È pronto...*, n. dj., str. 36 ss.

44 Usp. *Communications* 1977, br. 1, str. 71 ss. U određenom vremenu (od 6 do 12 mjeseci) savjetodavni organi, tj. biskupske konferencije, pojedini biskupi, uredi Rimske kurije, Unija rimskih generalnih poglavara instituta posvećenog života, crkvena sveučilišta i fakulteti... daju svoje prijedloge Papinskoj centralnoj komisiji.

45 *Promulgacija Kodeksa kanonskog prava u 1982?*, n. prijevod predgovora Nacrta Kodeksa..., str. 54. Ta je faza bila najteža i najkompliciranija jer je trebalo ispitati i klasificirati primjedbe koje su stigle od najkompetentnijih organa. Za svaki je Nacrt stiglo od 10 000 do 20 000 primjedbi i prijedloga.

Ivan Pavao II je pred Božić 1982. najavio da će novi Kodeks kanonskog prava biti proglašen 25. siječnja 1983, na blagdan Obraćanja sv. Pavla, dakle točno 24 godine nakon što je papa Ivan XXIII objavio svoju namjeru „di far rivedere ed aggiornare la legislazione ecclesiastica...“⁴⁶

III. NOVI CRKVENI ZAKONIK

1/ PROGLAŠENJE I STUPANJE NA SNAGU

25. siječnja 1983, blagdan Obraćanja sv. Pavla, označuje važan datum u povijesti Crkve. Naime, toga dana na jednostavnoj svečanosti pred nekolicinom prelata papa Ivan Pavao II potpisao je apostolsku konstituciju za proglašenje novog crkvenog zakonika. Ona počinje riječima „*Sacrae disciplinae leges*“ pa zato, kako je to uobičajeno za papinske dokumente, nosi taj naslov⁴⁷.

Tim je službenim činom zakonodavac, rimski prvosvećenik, svojom vrhovnom vlašću objavio Božjem narodu svoju volju da novi Kodeks, upravo onako kako je uređen i revidiran, bude proglašen i naredio je da buduće ima snagu zakona za čitavu latinsku Crkvu⁴⁸. Proglašenje zakona bitni je i neophodan element zakonodavstva. Zakon, naime, postaje zakonom proglašenja⁴⁹.

Kroz povijest su postojali⁵⁰ različiti načini proglašenja, objelodanjenja zakona. Ipak, svi oni moraju biti takvi da se sa sigurnošću može utvrditi volja zakonodavca i da postoji mogućnost razglašenja zajednici.

46 IVAN PAVAO II, *Aprite le porte al Redentore*, u *L'Osservatore Romano*, br. 298, od 24. prosinca 1982, str. 2.

47 Tekst Konstitucije nalazi se u AAS 75(1983), pars II, str. VII–XIV. Na svečanom proglašenju bili su prisutni državni tajnik kard. Casaroli, prefekt Kongregacije za nauk vjere kard. Ratzinger, supstitit u Državnom tajništvu nadbiskup Martinez Somalo, tajnik vijeća za javne poslove Crkve nadbiskup Silvestrini, vršitelj dužnosti predsjednika Papinske komisije za obnovu Kodeksa kanonskog prava nadbiskup Castillo Lara, nadbiskup Chieti-ja Fagiolo, tajnik Vrhovnog sudišta Apostolske signature biskup Grocholewski (usp. *L'Osservatore Romano*, br. 20, od 26. siječnja 1983, str. 1.)

3. veljače 1983, uz nazočnost više tisuća uzvanika službeno je predstavljen novi Kodeks. Tom prigodom govorio je najprije mons. Castillo Lara, zatim kard. Agostino Casaroli da bi na kraju sam Papa govorio o zakonu kao Božjem daru i o opsluživanju zakona kao pravoj mudrosti. Ovi važni nagovori nalaze se u *L'Osservatore Romano*, br. 28, od 4. veljače 1983: IVAN PAVAO II, *Le leggi sono munifico dono di Dio e la loro osservanza è vera sapienza* (str. 1 i 3); *Il discorso del Cardinale Segretario di Stato* (str. 3); *Il discorso di Mons. Castillo Lara* (str. 4).

48 Usp. *Sacrae disciplinae leges*, n. dj., str. XIII: „...suprema qua pollemus auctoritate, Constitutione Nostra hac in posterum valitura, praesentem Codicem sic ut digestus et recognitus est, promulgamus, vim legis habere posthac pro universa Ecclesia latina...“.

49 To jasno ističe i novi Kodeks u kan. 7: „Lex instituitur cum promulgatur“.

50 Do najnovijih vremena u Crkvi nije bio određen način proglašenja zakona. Nekad su se zakoni Svete stolice slali biskupijama, provincijama..., zatim sveučilištima; bio je i običaj da su se objavljivali na nekoliko važnih mjesta u Rimu,... Poslije 1970. proglašuju se zakoni Sv. Stolice u *Acta Sanctae Sedis* (O tome više CRNICA, A., *Kanonsko pravo katoličke Crkve. Uvod i opća pravila*, sv. 1, Split 1937, str. 164 ss).

Od početka XX stoljeća⁵¹ zakoni Svete stolice redovito se proglašuju u njezinom službenom glasilu *Acta Apostolicae Sedis*, osim ako je za poseban slučaj određen drukčiji način proglašenja. Datum proglašenja jest datum izdanja dotičnog službenog lista Svete stolice.

Novi zakonik koji nosi naslov kao i prijašnji *Codex Iuris Canonici* uvršten je u *Acta Apostolicae Sedis, commentarium officiale*, LXXV, Pars II, 25 Januari 1983, Typis Polyglottis Vaticanis 1983. To je službeno izdanje novog zakonika.

Određeno je da novi Kodeks kanonskog prava počinje obvezivati, tj. da stupa na snagu prve nedjelje Došašća, 27. studenoga 1983. Dakle, zakonodavac između proglašenja zakona i njegova stupanja na snagu određuje vremenski rok koji je po njegovom sudu dostatan da se on razgласi i da Božji narod što bolje upozna odredbe novog zakonika prije nego što one zadobiju vrijednost zakona⁵².

2. OBLIK I SADRŽAJ NOVOG KODEKSA

Prema službenom izdanju novi zakonik ima sljedeće sastavne dijelove:

a) Naslov

Puni naslov ovog crkvenog zakonika glasi: *Codex Iuris Canonici auctoritate Ioannis Pauli PP. II promulgatus*.

CIC, dakle, ima isti naslov kao i zakonik koji je 1917. proglasio papa Benedikt XV. Da bi se znalo o kojem se zakoniku radi, treba naslovu dodati ili imena papa koji su ih proglasili, ili dodatak „novi” i „stari”; isti će naslov vjerojatno unositi zabunu kod citiranja.

b) Latinski tekst – njegovo pretiskavanje i prevođenje

U službenom izdanju na prvoj stranici iza naslovne nalazi se na polovici stranice otisnuta zabrana pretiskavanja i prevođenja novog CIC bez dopuštenja Svete stolice, a odozdo na istoj stranici stoji da su sva prava pridržana, ili autorsko pravo pridržano⁵³.

Po posebnom nalogu pape Ivana Pavla II, Državno tajništvo povrh ovih izričitih odredbi dodalo je još neke odredbe koje stupaju na snagu samim objavljivanjem. One se odnose na čuvanje cjelovitosti latinskog teksta Kodeksa i na njegovo vjerno prevođenje na moderne jezike. Tako je određeno:

– samo je latinski tekst novog zakonika službeni tekst.

51 Istom PIJO X konstitucijom *Promulgandi* od 29. rujna 1908. određuje da se zakoni Sv. stolice objelodanjuju u AAS. Taj način potvrđuje i novi Kodeks, kan. 8.

52 Usp. *Sacrae disciplinae leges*, n.dj., str. XIV; gdje se kaže: „Quo autem fidentibus haec praescripta omnes probe percontrari atque perspecte cognoscere valeant, antequam ad effectum adducantur, edicimus ac iubemus ut ea vim obligandi sortiantur a die prima Adventus anni MCMLXXXIII...”.

53 Usp. n.dj., str. VI – doslovno se kaže: „Nemini liceat sine venia Sanctae Sedis hunc Codicem denuo imprimere aut in aliam linguam vertere”, i dodaje se „Ius Proprietatis vindicabitur”.

– na temelju međunarodnih konvencija Sveta stolica sebi pridržava izričito pravo na tekst, bilo što se tiče pretiskavanja bilo prevođenja.

– dopuštenje za prevođenje redovito će se davati posredstvom biskupskih konferencija⁵⁴.

C) Proglasna uredba

Iza zabrane pretiska i prevođenja bez dozvole Svete stolice u službenom izdanju slijedi tekst apostolske konstitucije Ivana Pavla II *Sacrae disciplinae leges*. Ona je upravljena kardinalima, nadbiskupima, biskupima, svećenicima, dakonima i drugim članovima Božjeg naroda. U povijesnom dijelu Papa napominje da je Crkva katolička tokom stoljeća obnavljala svoje zakonodavstvo da bi što bolje izvršila svoje spasiteljsko poslanje. Zatim govori poblize o najnovijoj kodifikaciji te pun zahvalnosti poimence spominje najznačajnije osobe, žive i mrtve, koje su svoje sposobnosti i rad ugradile u novi zakonik. Zahvaljuje, također, svima koji su na bilo koji način pomogli u ostvarenju toga djela. Na kraju, u dispozitivnom djelu konstitucije, Papa proglašuje novi Kodeks kanonskog prava i određuje kada stupa na snagu. On ga predaje svima na koje se odnosi da ga čuvaju i da bdiju nad njegovim izvršenjem.⁵⁵

d) Praefatio

Nakon konstitucije slijedi dosta opširan predgovor u kojem se iznosi povijesni pregled kodifikacije prava i to od najranijih vremena Crkve pa do novog CIC; o njegovu nastajanju i proglašenju govori se dosta opširno.⁵⁶

e) Tekst Kodeksa kanonskog prava

Nakon predgovora slijedi ponovljeni naslov CIC, a zatim dolazi sam tekst zakonika.

Novi se Kodeks po sadržaju dijeli u sedam knjiga; ima ukupno 1752 kanona, dok se stari dijelio na pet knjiga, a imao je 2414 kanona.

Knjige i dijelovi novog Kodeksa naslovljeni su ovako⁵⁷:

Liber I: De normis generalibus (Prva knjiga: O općim odredbama), kan. 1–203.

Liber II: De populo Dei (Druga knjiga: O Božjem narodu), kan. 204–746.

Pars I: De christifidelibus (Prvi dio: O vjernicima)

Pars II: De Ecclesia constitutione hierarchiea (Drugi dio: O hijerarhijskom uređenju/ustrojstvu/ Crkve).

54 Usp. SECRETARIA STATUS, *Normae de latino textu Codicis Iuris Canonici tuendo eodemque alias in linguas convertendo*, od 28. siječnja 1983. u: *L'Osservatore Romano*, br. 22, od 29. siječnja 1983, str. 1 – gdje se nalazi latinski tekst i talijanski prijevod.

55 Usp. *Sacrae disciplinae leges* u: n.d.j., str. VI–XIV.

56 Usp. *Praefatio* u: n.d.j. XV–XXX.

57 Usp. *Codex Iuris Canonici* u: n.d.j., str. 1–301. Stari je CIC bio podijeljen prema podjeli rimskoga prava u pet knjiga: *Normae generales, De personis, De rebus, De processibus, De delictis et poenis*.

- Pars III: De institutis vitae consecratae et de societatibus vitae apostolicae (Treći dio: O ustanovama /institutima/ posvećenog života i o društvima apostolskog života)
- Liber III: De Ecclesiae munere docendi (Treća knjiga: O učiteljskoj službi Crkve /O crkvenoj službi – zadaći – naučavanja/), kan. 747–833.*
- Liber IV: De Ecclesiae munere sanctificandi (Četvrta knjiga: O posvetiteljskoj službi Crkve /O crkvenoj službi – zadaći – posvećivanja/), kan. 834–1253.*
- Pars I: De sacramentis (Prvi dio: O sakramentima)
- Pars II: De ceteris actibus cultus divini (Drugi dio: O ostalim bogoštovnim činima)
- Pars III: De locis et temporibus sacris (Treći dio: O posvećenim mjestima i vremenima)
- Liber V: De bonis Ecclesiae temporalibus (Peta knjiga: O vremenitim dobrima Crkve), kan. 1254–1310.*
- Liber VI: De sanctionibus in Ecclesia (Šesta knjiga: O sankcijama u Crkvi), kan. 1311–1399.*
- Pars I: De delictis et poenis in genere (Prvi dio: O krivičnim djelima, prekršajima /zločinima/ i kaznama općenito)
- Pars II: De poenis in singula delicta (Drugi dio: O kaznama za pojedina krivična djela /zločine-prekršaje/)
- Liber VII: De processibus (Sedma knjiga: O postupcima /O postupovnom pravu/) kan. 1400–1752.*
- Pars I: De iudiciis in genere (Prvi dio: O sudovima općenito)
- Pars II: De iudicio contentioso (Drugi dio: O parbenom /parničnom/ postupku)
- Pars III: De quibusdam processibus specialibus (Treći dio: O nekim posebnim postupcima)
- Pars IV: De processu poenali (Četvrti dio: O krivičnom /kaznenom/ postupku)
- Pars V: De ratione procedendi in recursibus administrativis atque in parochis amovendis vel transferendis (Peti dio: O postupanju u upravnim /administrativnim/ prizivima i u uklanjanju ili premještanju župnika).

f) Index

Na kraju službenog izdanja novog Kodeksa nalazi se *Index – kazalo sadržaja*. Tu su navedeni svi naslovi s brojevima kanona.⁵⁸

⁵⁸ Usp. novi CIC u: n. dj., str. 305–317.

ZAKLJUČAK

Novu kodifikaciju crkvenog prava Crkvi je najavio dobri papa Ivan XXIII, veliki papa Pavao VI, s pastirima i stručnjacima iz cijeloga svijeta, započeo je i bdio nad njom očinskom brigom te je sa suradnicima zdušno na njoj radio, dok je papa Ivan Pavao I u kratkom vremenu svoga pontifikata pokazao veliku ljubav za „magna Ecclesia disciplina” i požurivao je da se što prije dovrši; konačno, sadašnji papa velikih akcija Ivan Pavao II ovo je veliko djelo priveo kraju i predao ga Crkvi. Doista, radi se, kako kaže papa Ivan Pavao II, „o povijesnom događaju i potomstvo će suditi ovo što smo učinili”⁵⁹.

Tako nakon 66 godina imamo novi Kodeks kanonskog prava koji je bio najavljen prije 24 godine a na kojem se radilo gotovo 20 godina. Napokon je papa Ivan Pavao II proglasio novi zakonik i tako je završen delikatan, težak i golem posao na sveopćoj obnovi crkvenog zakona. Plod ovih nastojanja jest novi CIC za latinsku Crkvu, dok kodifikacija budućeg prava za istočnu Crkvu još nije gotova.

Iz našeg izlaganja jasno proizlazi da je novi Kodeks kanonskog prava plod proučavanja, razmišljanja, istraživanja, savjetovanja, stečenih iskustava do kojih se došlo na temelju (privremenih) crkvenih zakona koji su postojali u Crkvi prije novog Kodeksa. On je plod suradnje pastira i stručnjaka prava te drugih znanosti, teoretičara i praktičara, pa nema razloga da ne vjerujemo kako je dobro načinjen i da može pridonijeti sređenijem životu Crkve. No treba naglasiti da ni najbolji zakoni nemaju vrijednosti sami po sebi, nego da sve ovisi od njihove primjene. Treba se, dakle, nadati da će u primjeni novog zakonika članovi Božjeg naroda u mrtvo slovo zakona unijeti duh koji oživljuje.

Promjene u novom Kodeksu kanonskog prava odraz su novog poimanja Crkve o sebi samoj i njezinoj ulozi u svijetu, ali one su i odraz promjena što su minulih desetljeća zahvatile svijet u kojem ona mora biti „svjetlo”. Treba upoznati te promjene, treba shvatiti i živjeti duh II vatikanskog koncila u kojem je novi zakonik bio obnavljan, da bi se i njega moglo shvatiti i poštivati. Samo će tako Kodeks pridonijeti ostvarenju Koncila prema vlastitoj naravi, a to je određivanje obaveza i prava sa svojim specifičnim govorom jasnih i preciznih formula.

Svima nam je potreban zakona koji je izražaj pravednosti i dobrote; on se ne protivi slobodi, nego joj, naprotiv, pogoduje. Već je davno bilo rečeno: „Legum omnes servi sumus, ut liberi esse possimus”⁶⁰. I zato: „Tko ne poznaje, tko ne poštuje, tko prezire zakon, zamjenjuje ga vlastitom samovoljom, a to je uzrok despotizma kod poglavara, neposlušnosti i nepokornosti kod podložnika, to je uzrok nereda u društvu”⁶¹.

Istina, prvenstvo pripada ljubavi, „ali ljubav bez pravde (a pravda se izražava u zakonima) ne može postojati. Jedna i druga, idući uporedo, uzajamno se dopunju-

59 *Il Papa ha promulgato il nuovo Codice di Diritto Canonico*, u *L'Osservatore Romano*, br. 20 od 26. siječnja 1983, str. 1: „Ci raccomandiamo alla misericordia di Dio perchè questo è un avvenimento storico e saranno i posteri a giudicare quanto abbiamo fatto”.

60 CICERON, M. T., *Pro Cluentio*, 146.

61 FELICI, P., *A che punto è la preparazione del Codice?* u: *Communicationes* 1969, br. 1, str. 75.

ju, izlazeći iz istog izvora, a to je Bog. Uostalom, sv. Pavao kaže da je kraljevstvo Božje „pravda, mir i radost u Duhu Svetom“⁶².

RIASSUNTO

Il titolo di quest'articolo é: La nuova legislazione ecclesiale - Il Codice di Diritto Canonico promulgato da Giovanni Paolo II.

Nella prima parte dell'articolo viene brevemente esposta l'idea sulla riforma del Codice di Diritto Canonico (promulgato nel 1917 da Benedetto XV) prima di papa Giovanni XXIII.

Poi, nella seconda parte, vengono esposte le vicende storiche relative alla decisione e all'opera di revisione del Codice durante il Concilio Vaticano II e il periodo postconciliare. Due soprattutto sono stati i principi ispiratori del lungo complesso lavoro: traduzione del Concilio in norme giuridiche e fedeltà alla tradizione legislativa, giuridico-canonica della Chiesa.

Nell'ultima parte dell'articolo si parla del nuovo Codice di Diritto Canonico.

Il 25. gennaio 1983, con la promulgazione del nuovo Codice, si conclude la ventennale vicenda che ha visto uno straordinario impegno di studio e di Lavoro per il rinnovamento complessivo delle leggi della Chiesa. Il Codice entra in vigore la prima domenica di Avvento, il 27. novembre 1983. Alla fine viene in breve esposta la struttura generale e si riporta l'indice del nuovo Codice di Diritto Canonico.

62 PAVAO VI, *Sudioncima 'Cursus renovationis canonicae pro iudicibus aliisque tribunalium administris'*, održan na P.U.G., u AAS 64 (1974), str. 12.